

Газета друкувалася у м.Гадячі Полтавської губернії з 1906 по 1919 роки, відновлена у 2024 році  
Виходить один раз на тиждень, зазвичай по вівторках

<p><b>ч. 9</b> у поточному році</p>	<p>У Ч. 9: До 175-річчя від дня народження Нескореної «Гадяч і гадячани у біографії Степана Руданського» Марія Рахмун; «З історії місцевого самоврядування» Валентина Гудим; На правах реклами</p>	<p><b>ч. 1873</b> з 1906 року</p>
---	--	---------------------------------------

## ДО 175-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ НЕСКОРЕНОЇ

### ГАДЯЧ І ГАДЯЧАНИ У БІОГРАФІЇ СТЕПАНА РУДАНСЬКОГО

Твори <Руданського> ясують щирим талантом, приналежать як тею живою думкою, що положена в їх, так і тим живим словом, – голосним і міцним, як гартована криця, – котрим вона виголошена. <...> Мовою своїх творів Руданський не оступиться перед найкращими письменцями українськими.  
Олена Пчілка

Щедрий на ювілеї 2024 рік додає до плеяди 210-річчя Т. Шевченка, 175-річчя О. Пчілки і П. Мирного іще одну скромну і маловідому дату – 190 років від Дня народження поета і перекладача Степана Руданського. Він з'явився на світ на Вінниччині, похований у Криму тож, здається, не має нічого спільного з Гадячем. Але малопомітний, на перший погляд, зв'язок із нашим містом і відомими гадячанами у житті і вже після смерті поета містичним чином лишався і лишається нерозривним. У статті спробуємо доторкнутися до цього тандему.

У його житті було все: бідність, голод, нещасливе кохання, періодичні друки у виданнях, відмови цензурних комітетів, щира чоловіча дружба, чесність і робота, багато роботи – жертовної, самовідданої, яка, зрештою, і витіснила творчі плани.

Обрав лікарський фах усупереч сподіванням батька священника та ще й захотів бути літератором і не яким, а українським. По завершенню навчання у Петербурзі Руданського призначають на посаду міського Ялтинського лікаря, а за кілька років він уже стає почесним мировим суддею.

Левову частину часу забирає у молодого спеціаліста практика, проте на захоплення все ж вдавалося викроювати дрібку хвилин. Степан Васильович знав кілька мов, у тому числі і давні – іврит, латинь, давньогрецьку (у оригіналі читав Гомера та Вер-

твори Руданського були добре відомими серед студентської молоді. До дбайливо зібраного і опрацьованого поетом фольклору звертався М. Номис – аж 298 записаних Руданським народних прислів'їв увійшли до книги «Українські приказки,

цю» і навіть надіслав замовнику одну зі змінених частин. На жаль, видання у «Правді» не відбулося через відсутність відповіді редактора. За якийсь час, передавши авторові листа із Флоренції через спільного знайомого, Драгоманов отримав таку приписку-відповідь від Степана Васильовича: «Драгоманову прошу передати, що я хворий і давно припинив усі свої літературні вправи». Це було у 1872 році, а вже за кілька місяців навесні 1873-го поета не стало.

Проте Михайло Петрович про Руданського не забув. Говорив, що він був «... одним з вельми небагатьох малоросійських поетів недавнього часу зі справжнім талантом та зі спробами торкнутися нових тем, а не тільки тих, які заїздили попередники й наслідувачі Шевченка, <...> був наддивовиж талановитою людиною». Ймовірно, саме з легкої руки брата Олена Пчілка свого часу і видала не оприлюднені віршиком «Співомовки». Варто зазначити, що Степан Руданський по-особливому називав жанрові різновиди власних творів. «Співами» він охрестив поеми, «щілками» – вірші, а «піснями» – ліричні і перекладні писання.

Книга зі вступним Пчілкіним словом «Прислів'я од видавця» містила 28 поетичних творів (Київ: Тип. С. В. Кульженко, 1880. – 72с. Дозволено цензурою Києв, 7-го апреля 1880 г.). Офіційно за видавцем закріплено криптонім «Н-й Г-ъ В.» – Невеличкий гурт Волинський – це був гурток ініціаторів книжкових видань, яких об'єднала навколо себе молода Косачівна. Ольга Петрівна із присутнім їй по життю ентузіазмом і активністю отримала у Києві від добродія Синицького, родича Руданського, авторський рукопис останнього. Із дозволу власника



Степан Руданський 1833-1873 рр.

гілія), а в Криму почав вивчати ще й татарську, тож окрім поетичної лишив по собі і перекладацьку спадщину; захоплювався живописом. Тут же спізнався з українським художником Айвазовським, українським істориком М. Костомаровим. У Ялті Руданського навідував професор медицини С. Боткін, який лікував його ще у студентські роки, друг Шевченка М. Лазаревський, а також реформатор українського театру М.Щепкін. Вже не лише як друг, а і як лікар був із ним Руданський у останні дні. П. Колесник стверджує, що

прислів'я і таке інше».

Одним із перших повірив у талант недрукованого тоді автора гадячанин Михайло Драгоманов. До його праці «Малоруські народні перекази й оповідання» було включено окремі напрацювання Степана Васильовича. Окрім того, Драгоманов зацікавився авторським перекладом «Іліади». Михайло Петрович згадував, що був готовий взятися за видання твору, про що написав перекладачеві, щоправда не обійшлося без зауважень. Руданський обіцявся «поправити свою пра-

зшиток обіцяла повернути після того як надрукує. Так уперше було видано книгу, яку поету так і не вдалося опублікувати за життя. Рукопис містив окрім віршів й інші твори Степана Васильовича – поеми і переклади. Їх громадська діячка планувала видати другою книгою, коли виручить кошти за першу. І хоч не так сталося, як гадалося і мрія про друге видання не втілювалася, все ж, завдяки оприлюдненню Пчілкою «Співомовкам»

Ялти. Ще будучи студентом він слухав лекції Метлинського. Згадуючи про кримський період у житті Степана Руданського окремі дослідники зазначають, що він підтримував дружні стосунки із Амвросієм Лук'яновичем. І тут лікарський обов'язок тісно переплівся з дружбою. На жаль, врятувати знаного фольклориста не вдалося – рана була смертельною і за два тижні Метлинського не стало. Розтин виконував лікар Руданський.

Край Красного Кута знову  
З москалями б'ється,  
На остаток край Опошні  
Станом застається.

Наведена згадка про Гадяч і містян у творчості Руданського не єдина. Так у співах «Павло Апостол» і «Павло Полуботок» (обидва датуються 1860-м роком) Руданський згадує не лише гетьмана лівобережної України Д. Апостола, а й окремі історичні факти, де як дійові особи фігурують гадяцький полковий суддя Мартин Стишевський, гадяцькі полковники М. Милорадович та І. Чарниш, останній до того ж і генеральний суддя. Отже, не таким вже й далеким від колишньої гетьманської столиці та її історії був ялтинський лікар. За життя Руданський власноруч упорядкував дві збірки, що призначалися для видання. З-під руки поета вийшло понад дві сотні гуморесок, кілька поем і віршових хронік, ряд ліричних поезій і балад та навіть водевіль. Невідомо скільки би ще написав віршник, якби не епідемія холери, що розгорілася в місті. Рятуючи від неї хворих лікар занедужав і сам. Окрім того хвороба пробудила у його тілі заснулі з періоду вологого холодного Петербурга сухоти. Степана Васильовича Руданського не стало у 38 років. Нечасто у літературі трапляється так, щоб хтось із митців воскрес не лише опісля забуття, а й фактично опісля невідомості при життю, якщо зважати на відсутність друків. Однією із відповідей на питання чому так відбулося у випадку з Руданським можна припустити наступне. Творчість Степана Васильовича була і лишається надзвичайно актуальною упродовж на „понад століття”. Уже по пройдених історичних подіях, аналізуючи твори автора ми донині знаходимо начасні, важливі і навіть злободенні теми. Вже про те, наскільки вони були небезпечними у часи імперії і говорити не доводиться. Ось, до прикладу, ще один уривок із його поеми «Мазепа – гетьман український», написаної у тому ж 1860-му році, що і дві попередні. Захоплюватися особою, якій оголосили анафему, погодьтеся, уже ризик. Оминаючи сюжет і подієвий

ряд наводжу лише рядки, де автор, нарікаючи на постійне втручання східного сусіда в українські справи, пише:

Чого знову полк Гадяцький  
З молодим Трощинським

Посилають аж до Бугу  
Битися з Ліщинським?

І знову кілька тисяч  
В Москву забирають,  
А Вкраїну москалями  
Зтиха набивають.

Цей приклад не єдиний у багатій творчості поета. Певна, що кожен, зацікавившись його спадщиною, знайде свої – важливі і потрібні саме йому строфи, слова чи афоризми.

Сьогодні Руданський повернувся до нас вчоргове. Цього разу уже в пісні. Рядки його творів покладено на музику. Відомі українцям «Повій, вітре, на Вкраїну», «Гей, воли, чого ж ви стали» і навіть сучасні «Згадай мене мила» (гурт «Піріг і батіг»).

Відрядно, що саме завдяки відомим гадячанам і цьогоорічній ювілярці, зокрема, втілюються нереалізовані мрії і сподівання поета. Тож у контексті 175-річчя Ольги Петрівни згадаймо і відкріймо для себе далекого, але й такого близького гадячанам Степана Руданського. Хай і після багатьох років забуття, усе ж, виявилися пророчими його думки, як дивне воскресіння через слово:

*І я знов живий*

*Світ оглядую.*

*Смерті першої*

*Не пригадую.*

**Марія Рахмун,  
старша наукова  
співробітниця  
Гадяцького історико-  
краєзнавчого музею**



про Руданського заговорили у літературних колах, почали частіше публікувати, відшукувати невідомі раніше рукописи. Услід за гадячанкою Драгомановою-Косач окремі твори поета видають у Львові. Дещо пізніше Руданським цікавиться А.Кримський, видає І.Франко (1886), а М.Комаров і В. Лукіч, спільно із Науковим товариством ім. Т. Г. Шевченка укладають і випускають у світ семитомник автора (1895-1903).

Ще один життєвий епізод Степана Васильовича має гадяцьку прив'язку. У 1870 році в номері ялтинського готелю здійснив спробу накласти на себе руки відомий поет, етнограф, професор Харківського і Київського університетів, уродженець Сар Амвросій Метлинський. Свідком цієї трагедії став М. Костомаров, який прибув у ті дні до

До слова, не лише відомі гадячани були знайомі поету. Колишня гетьманська столиця із її околицями у творчості Степана Руданського теж посідає окреме місце. Описуючи події Північної війни, несхвально відгукує про царя, автор говорить:

І на снігу, на морозі  
Москва захитрила,  
Кинулася до Гадячу,  
А Ромни відбила.

Тоді Карло обізвався  
До москви з Гадячу:  
«Почекай же, москва вража,  
Я ж тобі віддячу!»

І на снігу, на морозі  
Військо підіймає,  
Місто Веприк із Москвою  
До тла розбиває:

## З ІСТОРІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Місцеве самоврядування України пройшло складний та суперечливий історичний шлях, зазнаючи протягом століть впливу східної та західної політичних культур. На українських землях здавна панували ідеологія колективізму і соборності, в основі яких закладені ідеї самоврядування.

Київська Русь, де елементи самоврядування знаходили свій вияв у вічевій демократії; магдебурзьке право, що поширилося на українські міста з початку XIV ст., коли місту надавалася можливість самоврядування на корпоративній основі, запроваджувались власні органи міського самоврядування – магістрати. За часів існування Козацької держави місцеве самоврядування набуває своєрідних форм, адже полки та сотні були одночасно військовими й адміністративно-територіальними одиницями, користувалися військово-адміністративним самоврядуванням.

Від початку XVIII століття українське місцеве самоврядування було знищене. Організація суспільного життя в Україні була уніфікована за російським зразком. Цей період характерний ослабленням процесу європеїзації місцевого самоврядування та створенням загальноімперських форм місцевого управління.

Спробу реформувати місцеве самоврядування було здійснено за часів Української Народної Республіки. У II Універсалі Центральної Ради від 20 листопада 1917 року оголошувалося про «вжиття всіх заходів до закріплення й поширення прав місцевого самоврядування, що є органами найвищої адміністративної влади на місцях». Проте ці конституційні положення не були реалізовані.

Радянська влада формально проголошувала місцеве самоврядування як орган незалежний, але насправді і обрані депутати, і ради усіх рівнів жорстко контролювалися місцевими органами комуністичної партії.

У фондах Державного архіву Полтавської області зберігаються переважно документи про діяльність органів місцевого самоврядування радянського періоду. Документи свідчать, що ради виконували ад-

міністративні, виконавчі та розпорядчі функції, вживали заходів щодо охорони порядку, займалися землеустроєм, благоустроєм населених пунктів, керували і спрямовували культурно-просвітницьке і господарське життя сільської громади, але у рамках тієї політики, яку визначала комуністична партія.

Наприклад, надзвичайно ціка-

За час існування цієї ради, себто з 28 жовтня 1923 року, сільрадою проведені такі роботи:

1) Організована постройка об'єкту культурного колодязя на полі, а також другого колодязя біля школи №2.

2) Організовано добровільний збір для усилення средств комітету взаємодопомоги по 2 фун-

і цей наділ громадою согласований.

8) Відремонтований увесь пожежний об'єкт, себто бочки та машини.

9) Біля школи №2 не було ніякої огорожі, а тому рада організувала окопку всієї садиби ровом. Ця робота закінчена.

10) Організований та проведений в життя ремонт мостів, доріг до млина, на Гадяч...

11) Сільгосподаток 1923-1924 років виконаний на 96 %, а решта 4 % переведена у недоїмку цього року.

12) Взискувалась страховка за 1923-1924 роки за скот, посів і будівлю. До цього часу взискано тільки 35 %.

13) Сільгосподаток цього року надходить дуже погано. По цей час треба було заплатити половину податку..., а виплачено тільки 30 ½ %. Приймаються репресивні засоби, складаються описи майна.

14) На цей навчальний рік школи відремонтовані, побілені і знаходяться у приличному стані, але паливом не забезпечені.

Для опалення шкіл райвиконком дозволив 18 ½ сажнів дров, але з тим, щоб населення Вельбівської сільради ці дрова перевезло у Вельбівку із села Перезова (біля Лисівки).

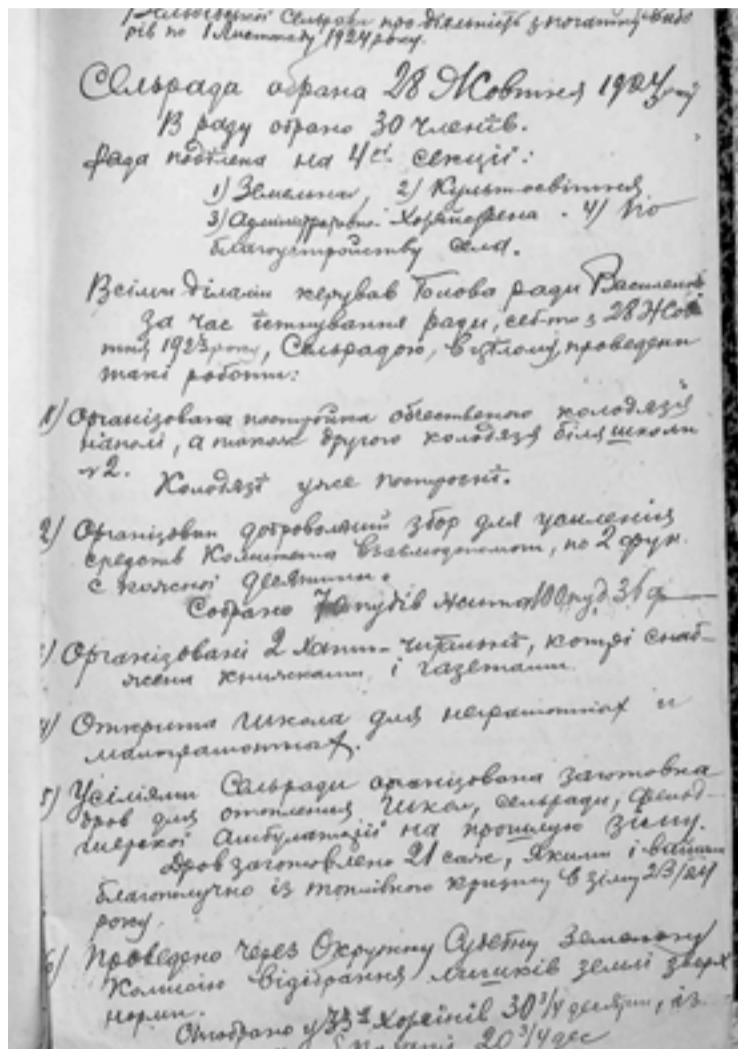
До цього часу перевезено тільки 3 ½ сажнів, а решта 15 сажнів лежать і тепер у лісі. Не дивлячись на те, що радою приймались всякі засоби до перевезення дров, але громадяни упорно відмовляються від перевезки.

Таке відношення громадян дуже не бажане і через це можливе закриття шкіл.

15) По почину сільради в цьому році організована група громадян, які побажали провести землеустройство на своїй землі... Таких бажаючих виявилось 316 із усіх 534 хазяїв. Про проведення землеустрою послана в Ромни заява. Робота по землеустрою буде проведена в 1925 році.

16) Сільрада провела загальних засідань членів ради – 17, на котрих розглянула різних питань 93, із котрих:

- а) господарчих – 28;
- б) організаційних – 23;
- в) по землеустрою – 32;
- г) культурно-освітніх – 10.



Державний архів Полтавської області, Ф. Р-3130, Оп. 1, Спр. 18, Арк. 64

вим є звітний документ про діяльність Вельбівської сільської ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів Гадяцького району Роменського округу Полтавської губернії за 1923-1924 роки (ф. р - 3130, оп. 1, спр. 18, арк. 64-65).

Документ подається зі збереженням стилістики оригіналу.

### ДОКЛАД

**Вельбівської сільради про діяльність з початку виборів до 1 листопада 1924 року**

Сільраду обрано 28 жовтня 1923 року.

В раду обрано 30 членів.

Рада поділена на 4 секції:

- 1) Земельна;
- 2) Культосвітня;
- 3) Адміністративно-хозяйственная;
- 4) По благоустрою села.

Всіма ділами керував голова ради Василенко.

ти з кожної десятини (всього зібрано 70 пудів жита, 100 пудів зерна).

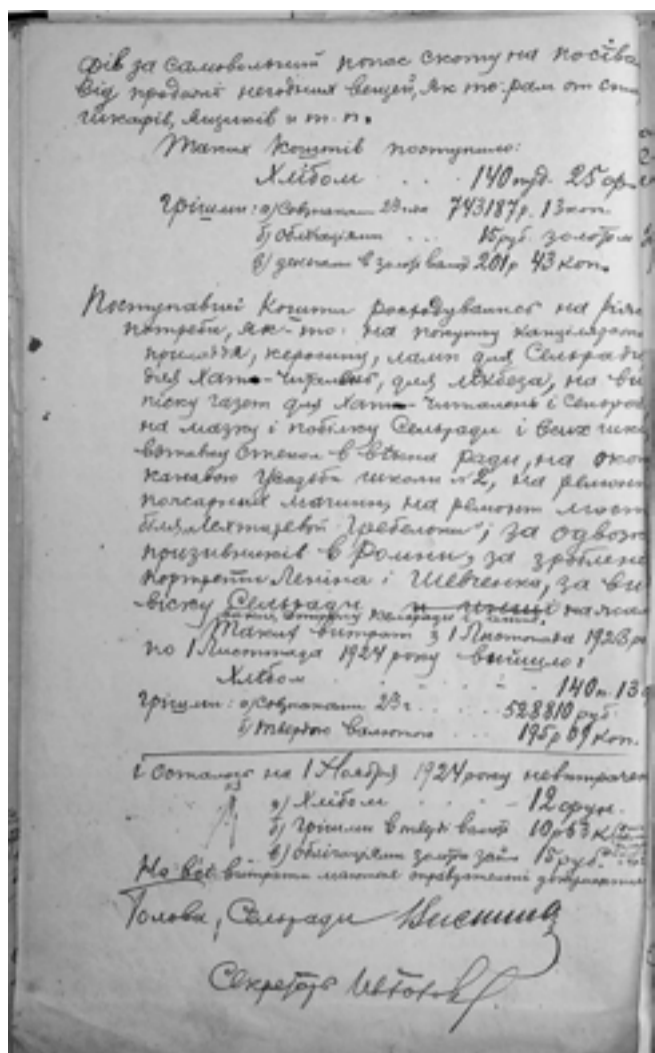
3) Організовані дві хати-читальні, котрі забезпечені книжками і газетами.

4) Открита школа для неграмотних та малограмотних.

5) Зусиллями сільради організована заготівля дров для опалення шкіл, сільради, фельдшерської амбулаторії на минулу зиму. Дров заготовлено 21 сажня, якими і вийшли благополучно із паливної кризи в зиму 1923-1924 років.

6) Проведено через окружну судову земельну комісію відібрання лишків землі зверх норми. Відібрано у 33-х хазяїв 30 ¼ десятин землі... Відібрана земля розподілена між безземельними та малоземельними громадянами, а саме: наділено 80 громадян.

7) Сільрадою составлен проект наділу усадьбами неіснуючих, таких наділено 23 громадянина



Державний архів Полтавської області, Ф. Р-3130, Оп. 1, Спр. 18, Арк. 64зв

**Матеріальна база:**

Сільрада мала у своєму розпорядженні кошти: грошми і хлібом.

Ці кошти склалися: від найомки піщаної землі під бакші, від найому фондових сінокосів «Січка», «Гущино» і на «Бовинщині болота», від штрафів за самовільний випас скоту на посівах, від продажу негодних речей, як то рам від старих кафів, ящиків і т.п.

Таких коштів поступило:

Хлібом – 140 пуд. 25 ф.

Грошми:  
а) зі знаками 1923 року – 743 187 руб. 13 коп.;

б) облігаціями – 15 руб. золотом;

в) грошми у золотій валюті – 201 руб. 43 коп.

Поступивші кошти розходились на різні потреби, як то: на придбання канцелярського приладдя, керосину, ламп для сільради, хат-читалень, на виписку газет для хат-читалень, на мазку і побілку сільради, шкіл, вставку стекол у вікна ради, на окоп канавою садиби школи №2, на ремонт пожарних машин, на ремонт мосту біля «Лехтаревої

гребельки», за від везення призовників у Ромни, за виготовлення портретів Леніна і Шевченка та ін.

Таких витрат з 1 листопада 1923 року по 1 листопада 1924 року вийшло:  
Хлібом – 140 пуд. 13 ф.

Грошми:  
а) радянськими знаками – 528 810 руб.

б) твердою валютою – 195 руб. 09 коп.

На всі витрати є оправдательні документи.

Голова сільради  
Василенко Ф.О.

Секретар  
Головко І.М.

**Валентина Гудим,  
директор Державного архіву Полтавської області,  
заслужений працівник культури України**

Відповідає за редакцію –  
**Олексій Новіков**

**На правах реклами**

Відкрита підписка на чотирнадцятитомне репринтне видання «Газета Гадяцького земства, 1906-1919 рр.».

Вартість перших двох томів складає:

- 1. Том XII (1917 р.):  
Паперова версія – 1200 гривень.  
Електронна версія – 830 гривень.
- 2. Том XIII-XIV (1918-1919 рр.):  
Паперова версія – 1050 гривень.  
Електронна версія – 780 гривень.

Із питань оформлення підписки на повний комплект видання й передплати за томи XII і XIII-XIV прохання звертатися до редакції за номером телефону 0505055256. Передплату також можна внести на відповідну банку Монобанку, обов'язково додавши у коментарі ПІБ платника.

- 1. Том 12, друкована версія –  
номер карти 5375411210605585;
- 2. Том 12, електронна версія –  
номер картки 5375411210605528;
- 3. Том 13-14, друкована версія –  
номер картки 5375411210605635;
- 4. Том 13-14, електронна версія –  
номер картки 5375411210605650.

**Редакційна колегія видання**

<b>Рік видання</b> 1 (15-й)	<b>ОПОВІСТКА</b> ПРИЙМАЄТЬСЯ ПІДПИСКА на 2024 рік	<b>52 числа</b> на рік
--------------------------------	--	---------------------------

**НА «РІДНИЙ КРАЙ»**  
Передплатний індекс **78394**  
Газета виходить **один раз** на тиждень

- 1 місяць – 58 гривень;
- 2 місяці – 116 гривень;
- 3 місяці – 174 гривні;
- 6 місяців – 348 гривень;
- Рік – 696 гривень.

Вартість предплати з урахуванням послуг Укрпошти.  
Із питань передплати звертатися до редакції та відділень Укрпошти. При оформленні передплати в редакції знижка 10 %

**РІДНИЙ КРАЙ**

Виходила з 1906 по 1919 роки, відновлена у 2024 році

Засновник – Товариство з обмеженою відповідальністю «Редакція газети «Рідний край». Газета Гадяцького земства»  
Ідентифікатор медіа № R30-0167 від 04 грудня 2023 р.  
Передплатний індекс «Рідного краю» **78394**

Адреса в Інтернеті: <https://www.facebook.com/groups/grk2024>  
Адреса редакції: 01001, Київ, вул. Софіївська, 23, офіс 2  
Телефони: (044)279-22-73, (094)827-52-56  
e-mail: 45338202@mail.gov.ua  
«Рідний край» виходить раз на тиждень, у вівторок  
Загальний наклад номера 500 примірників  
(Перший завод 300 примірників)  
УДК 908(477.53) (054) P49  
ISSN 2786-9237 (print)  
Електронна версія газети поширюється на умовах ліцензії CC BY-SA 4.0.

Листування з читачами тільки на сторінках газети.  
Відповідальність за достовірність інформації та реклами несуть автори та рекламодавці.  
Набрано і зверстано у ТОВ «Редакція «РК. ГГЗ»  
Надруковано у КП «Видавництво «Гадяч»  
Гадяцької міської ради  
Замовлення №8/